

Robert Vonk, *Recht of schade. Een geschiedenis van particuliere ziektekostenverzekeraars en hun positie in het Nederlandse zorgverzekeringsbestel, 1900-2006*. (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2013) 421 p. ISBN 978-90-8964-593-7.

Sinds de millenniumwissel heeft de historiografie van de Nederlandse verzorgingsstaat een benijdenswaardige voorsprong. Er is een mooie synthese voorhanden, die vertrekt van een duidelijk concept: sociale bescherming is een risico, dat door verschillende marktpartijen wordt afgedekt. Het boek van Robert Vonk, de handelseditie van een proefschrift, focust op één van die marktpartijen, de particuliere ziektekostenverzekeraars, die in Nederland steeds een rol zijn blijven spelen en wiens betekenis met de stelselhervorming van 2006, die inzet op meer marktwerking, op het eerste gezicht wordt geherwaardeerd.

Dit boek reconstrueert de geschiedenis van de private ziektekostenverzekeraars van 1900 tot de hervorming van 2006 aan de hand van uitgebreid origineel bronnenonderzoek. De auteur gebruikt archief van verzekeraars, overheden en organen en commissies die in deze sector een grote rol speelden. De empirische onderbouw is zonder meer uitstekend.

De titel van het boek (recht of schade) verwijst naar de conceptuele vraagstelling. De kost van medische zorgen kan volgens twee logica's worden gedekt: een verzorgingslogica en een verzekeringslogica. In het eerste geval worden geen kosten vergoed, maar krijgt de patiënt toegang tot diensten in natura. In het tweede geval zijn ziektekosten een risico dat financiële schade genereert en die schade kan onder voorwaarden (beperkt) worden afgedekt door een verzekering. Met dit onderscheid tussen de twee logica's als leidraad reconstrueert Robert Vonk de plaats van de private ziektekostenverzekeraars in het Nederlandse zorgstelsel. De private zorgverzekeraars komen op in de vroege twintigste eeuw. Ze richten zich tot de lagere middenklasse, een groep die in omvang toeneemt, maar niet terecht kan bij één van de vele ziekenfondsen omdat die bedoeld zijn voor de lagere sociale klassen, wat de artsen om financiële redenen zo willen houden.

De eerste private ziekteverzekeraars waren kleine, niet zelden weinig solide maatschappijen, die hun engagementen niet altijd konden nakomen. Verwonderlijk is dat niet omdat met een ziekteverzekering niet zo heel veel geld te verdienen is. Sommige grote schadeverzekeraars hadden het wel in hun pakket, maar eerder om marketingredenen: een ziekteverzekering leidt tot frequente klantencontacten, die kunnen worden gebruikt om andere verzekeringsproducten te slijten.

De invoering van de verplichte ziekenfondsverzekering in 1941 leidde anders dan verwacht niet tot grote problemen voor de private ziekteverzekeraars. Hun doelgroep kreeg het tijdens de bezetting financieel moeilijker en was meer geneigd zich tegen ziekte te verzekeren dan de mogelijke kosten zelf te moeten dragen. Het naoorlogse plan Van Rhijn om een volksverzekering in te voeren naar het model

van Beveridge, bedreigde de private ziekteverzekeraars in hun voortbestaan, maar het stierf een stille dood. De volksverzekeringsidee dook later periodiek op (de PVDA was er voorstander van) en werd telkens als een bedreiging aan gevoeld door de private ziekteverzekeraars en hun belangenorganisaties.

Met het ziekenfondsbesluit uit 1941 ontstond een publiek-privaat systeem en een markt met verschillende spelers, die handelden vanuit verschillende logica's, maar zich moesten plooiën naar de dominant wordende verzorgingslogica. De private ziekteverzekeraars trachtten hun plaats in die markt te verdedigen. Het gevaar kwam o.m. van de zgn. bovenbouwmaatschappijen, ziekteverzekeraars verbonden met de ziekenfondsen die mensen die boven de loongrens vielen en een potentiële markt waren voor de ziekteverzekeraars verder aan zich trachtten te binden. De Europese eenmaking was een tweede bedreiging omdat de privé-verzekeraars hun manier van werken moesten aanpassen o.m. op het vlak van de reservevorming. De tendens naar marktwerking die inzette in de jaren 1980 beantwoordde initieel weliswaar niet aan de wensen van de privé-verzekeraars, in tegenstelling tot wat men op het eerste gezicht zou denken, maar met de hervorming van 2006 ontstond een verzekeringsmarkt waar de private verzekeraars een plaats kregen.

Dit boek vertrekt van een sterke conceptuele basis, die consequent wordt aangehouden en een verklarende kracht heeft. De auteur toont overtuigend aan dat de private verzekering uit de aard van de zaak niet kon beantwoorden aan de verzorgingslogica, of als ze dat wel wou doen verzekeringstechnisch onorthodox te werk moest gaan. Het feit dat polissen niet meer konden opgezegd worden door de verzekeringsmaatschappijen, stelde bijvoorbeeld problemen bij een vergrijzende bevolking en stijgende ziektekosten. Naarmate de verzorgingslogica aan belang won na de Tweede Wereldoorlog, moesten de private zorgverzekeraars hun strategie steeds meer aanpassen.

Robert Vonk legt de technische materie heel bevattelijk uit en bouwt spanning in door contra-intuïtieve elementen een centrale plaats te geven. Zo zijn de private verzekeringen aanvankelijk niet gediend van de tendens naar meer marktwerking die politiek opgang maakt vanaf de late jaren 1970: ze waren eerder voorstander van enige mate van regulering om zich te kunnen handhaven in een landschap dat meer en meer functioneerde volgens de verzekeringslogica.

Het verhaal wordt over het algemeen op een synthetische wijze gebracht. De indringende samenvattingen na elk hoofdstuk dragen daartoe bij. Het laatste hoofdstuk, dat de periode 1986-2006 bestrijkt is een uitzondering. Hier is het voor de lezer wat moeilijker om de grote lijn mee te krijgen, maar dat ligt mede aan het veel kortere historisch perspectief.

De enige bedenking die bij het boek te maken is geldt het concept sociale zekerheid. Robert Vonk legt terecht de nadruk op de dreiging die uitging van een

volksverzekering, die er uiteindelijk niet kwam. Maar wat na de Tweede Wereldoorlog in Nederland evenmin vorm kreeg, in tegenstelling tot bijvoorbeeld België of Frankrijk, was een sociale zekerheidssysteem: een samenhangend stelsel van sociale bescherming georganiseerd door de staat. Een dergelijke sociale zekerheid leidt ertoe dat iedereen (of op zijn minst een bepaalde sociale groep zoals de werknemers) die aanspraak maken op één vorm van bescherming ook voor andere risico's automatisch gedekt zijn (een gepensioneerde blijft verzekerd voor ziekte). Niet alleen is de solidariteit in een dergelijk systeem groter, er is ook minder ruimte voor en nood aan specifieke arrangementen aangeboden door spelers die buiten de sociale zekerheidslogica vallen. Precies omdat Nederland na WO II geen sociale zekerheid volgens dat model invoerde bleef de ruimte voor de markt er groter en behielden de private verzekeraars legitimiteit als aanbieders van sociale bescherming.

Dirk Luyten

Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij Brussel Universiteit Gent

Wolfgang Reinhard (red.), *Weltreiche und Weltmeere 1350-1750*. (München: C.H. Beck, 2014) 1008 p., ISBN 978-3-406-64103-9.;

Akira Iriye en Jürgen Osterhammel (red.), *Geschichte der Welt, vol. 3*. (München, C.H. Beck, 2014) 831 p. ISBN 978-3-406-64103-9. (Verschijnt ook bij Harvard University Press, onder de titel *Empires and Encounters 1350-1750*.)

Er is in de laatste tien jaar veel gebeurd op het vlak van global history en wereldgeschiedenis. Na een uitgebreid theoretisch debat over de nieuwe premissen van de studie van wereldgeschiedenis, onder invloed van de globalisering van de eeuwwisseling tussen de 20^e en 21^e eeuw, zijn historici er geleidelijk aan begonnen om de grote synthesewerken vanuit het perspectief van nieuwe denkkaders te herschrijven. In plaats van wereldgeschiedenissen met een duidelijk zwaartepunt op Europa, of gecompartmenteerde vergelijkende geschiedenissen van grote wereldbeschavingen, valt de aandacht nu meer en meer op regio-overspannende interacties, verstrengelingen en connecties. Daarmee komen ook de wereldzeeën in versterkte mate op de voorgrond te staan. Ondanks het wereldomspannende onderwerp zijn er ook in de global history nog duidelijk nationale historiografische scholen herkenbaar. De zesdelige wereldgeschiedenis die de Duitse uitgeverij C.H. Beck in samenwerking met Harvard University Press uitgeeft, waar dit boek deel van uitmaakt, vormt dan ook een mooie staalkaart van de Duitse school